

Απεργία Πείνας: Ελευθερία ή Υποδούλωση; - Εισαγωγή

[Ορθοδοξία / Κοινωνικά θέματα](#)

[Χρυσόστομος Χατζηλάμπρου](#)

*Μια νέα σειρά άρθρων αρχίζουμε να δημοσιεύουμε από σήμερα. Πρόκειται για τη μελέτη του κ. Χρυσόστομου Χατζηλάμπρου, σχετικά με την Απεργία Πείνας. Στο οπωσδήποτε πρωτότυπο έργο του, ο κ. Χατζηλάμπρου θα διαφωτίσει τις ηθικές διαστάσεις μιας παγκοσμίως διαδεδομένης μεθόδου διεκδίκησης αιτημάτων. Σήμερα, εισαγόμαστε στο γενικότερο πλαίσιο της προβληματικής που θ' ακολουθήσει.**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η «κοινωνία», ως όρος των κοινωνικών Επιστημών παραπέμπει στις δυνατότητες συνύπαρξης και συνεργασίας που δημιουργούν οι άνθρωποι μεταξύ τους[1]. Άνθρωπος και κοινωνία συγκροτούν μια οργανική ενότητα με χαρακτηριστικό τις σχέσεις αλληλεξάρτησης. Η διαφορετικότητα και η μοναδικότητα των μελών της διαφοροποιεί και τον τρόπο αντίληψης για την συνύπαρξη των ατόμων μέσα την κοινωνική δομή, αλλά και τις κινήσεις τους για την απόκτηση της κοινωνικής τους ταυτότητας. Η ιδιοπροσωπία των μελών της και η τήρηση των κοινωνικών

συμβάσεων καθορίζουν και το βαθμό της ομαλότητας της κοινωνικής τους ζωής. Κάθε κοινωνική δομή, για να επιβιώσει και να αναπτυχθεί, διαμορφώνει, διατηρεί και βελτιώνει τους τρόπους με τους οποίους επιλύει τα προβλήματά της, σύμφωνα με την πολιτισμική της ταυτότητα και πολιτική και οικονομική της ιδιαιτερότητα.

Photo: Umit Bektas/REUTERS

Η υιοθέτηση των αποδεκτών προτύπων συμπεριφοράς και η τήρηση από τα μέλη της κοινωνίας των κανόνων που διέπουν τις κοινωνικές σχέσεις σηματοδοτεί τη κοινωνική συνοχή και την ομαλή λειτουργία της κοινωνίας. Κάθε αποκλίνουσα συμπεριφορά από τα προκαθορισμένα σχήματα της χαρακτηρίζεται ως επικίνδυνη για την ομαλή λειτουργία της, για την οποία φροντίζει να την περιφρουρεί με νομοθετήματα και το εθιμικό της δίκαιο. Κάθε φορά που η νομοθεσία προβλέπει μια προστασία δημιουργείται αυτόματα ένα αντικειμενικό θεμέλιο εφαρμοστέου δικαιώματος[2].

Η λέξη «δικαίωμα» προσδιορίζει μια ατομική απαίτηση και μια αξίωση που απορρέει από κάποιο Δίκαιο. Η έννοια Δίκαιο ορίζεται ως ένα σύστημα νόμων και κανόνων που καθορίζουν την ατομική συμπεριφορά και συμβάλλουν στη ρύθμιση της κοινωνικής ζωής. Όμως, η αυτονόητη αντίληψη των ημερών μας για την κατοχύρωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δε φαίνεται να είναι ίδια σε κάθε ιστορική περίοδο και έκφραση της παγκόσμιας κοινωνικής πραγματικότητας. Ο δίκαιος τρόπος μιας συμπεριφοράς, πριν αντικειμενοποιηθεί σε αυτοτελείς πράξεις και αυτονομηθεί αφαιρετικά σε ατομικά ενεργήματα περνά από το δρόμο της δυνατότητας πολύτροπων σχέσεων μεταξύ των μελών της κοινωνίας και

παραμένει ως μια υποκειμενική δυνατότητα επιλογής, καθώς ο άνθρωπος ελεύθερα διαμορφώνει οποιαδήποτε σχέση επιθυμεί[3].

Η ελευθερία, όμως, που ενεργείται ως σχέση δε διαμορφώνει πάντοτε σχέσεις ελευθερίας, γιατί μια τέτοια κίνηση αφορά περισσότερο στον τρόπο της σχέσης, στον προσδιορισμό και στην κατασφάλιση του δίκαιου τρόπου και όχι στις πράξεις του προσώπου. Ο Γιανναράς θεωρεί ότι ένα τέτοιο «*Δίκαιο που αποβλέπει στην οριοθέτηση σχέσεων δεν μπορεί παρά να είναι Δίκαιο αποφαιτικών οριοθετήσεων, που στερεί πολλές φορές στις σχέσεις την πραγμάτωση και φανέρωση της ετερότητας και αυτοδιάθεσης του προσώπου*» [4].

Ο Διαφωτισμός, η Γαλλική και Βιομηχανική Επανάσταση έχουν θεωρηθεί ότι αποτελούν τους πυλώνες εμφάνισης και εξάπλωσης του καπιταλισμού, ενώ η παγκοσμιοποίηση, με την μορφή που λαμβάνει καθημερινά, θεωρείται η αιτία που οδηγεί, σταδιακά, στην αποσύνδεση της θρησκείας και των θρησκευτικών αξιών από τη σωτηριολογική διάσταση του προσώπου[5]. Η μελέτη των διάφορων διακηρύξεων και διεθνών συμφώνων, που αναφέρονται στα δικαιώματα του ανθρώπου, οδηγεί στην διαπίστωση ότι υπάρχει μια ρευστότητα αναφορικά με το περιεχόμενο ανθρώπινα δικαιώματα[6].

Όλες οι σχετικές διακηρύξεις θέτουν στόχο τους να ρυθμίσουν τη ζωή του ανθρώπου, ως ον πολιτικό, στο χώρο της πολιτικής εξουσίας. Αναφέρονται περισσότερο στο προσδιορισμό των σχέσεων ατόμου και κράτους. Τόσο η «*Magna Carta*»[7], όσο και τα άρθρα των Διακηρύξεων των δικαιωμάτων του ανθρώπου (Αμερικανική Διακήρυξη Ανεξαρτησίας 1776, Γαλλική Επανάσταση 1789), αν και εκφράζουν καθολικές και παγκόσμιες αλήθειες, στο βάθος θεωρούνται ότι αντανακλούν συμφέροντα κοινωνικών τάξεων και όχι προσπάθεια προσδιορισμού της σχέσης ανθρώπου και δικαιώματος.

Σήμερα, όλοι μιλούν για την σημασία και αξία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Τα αναγνωρίζουν θεωρητικά, αλλά σχεδόν όλοι τα παραβιάζουν με κάθε ευκαιρία. Μια θεωρητική και τυπική αναγνώρισή τους αποδεικνύεται ότι δεν είναι αρκετή. Χρειάζεται η θέληση του ανθρώπου για την τήρησή τους. Στη σύγχρονη πολύμορφη κοινωνία, ο μεγαλύτερος κίνδυνος παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν είναι μόνο το κράτος, ως θεσμικός φορέας, αλλά και οι «*ποικίλες άλλες μορφές εξωκρατικής κατεξουσιασέως που καταπατούν με διάφορους τρόπους τα δικαιώματα του ανθρώπου*»[8]. Δύσκολα γίνονται αποδεκτά τα ανθρώπινα δικαιώματα στην ουσία τους, ως υπέρτατες αξίες, από όλους έτσι όπως έχουν διαμορφωθεί και δομηθεί μέσα στην παγκόσμια ιστορία. Πολλοί άνθρωποι οδηγούνται καθημερινά και παγκόσμια σε πράξεις ακραίες, όπως η απεργία πείνας, για να διεκδικήσουν την εφαρμογή του δικαίου και όχι μόνο,

επικαλούμενοι στην ουσία μέσα από την έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την αναγνώριση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και διαφορετικότητας.

Ο άνθρωπος, όμως, αναγνωρίζεται ως πρόσωπο από την ελεύθερη δράση του απέναντι σε κάθε πραγματικότητα. Δε δέχεται παθητικά την κοινωνική πραγματικότητα, αλλά βρίσκεται σε μια αδιάκοπη διαλεκτική σχέση μαζί της. Κοινωνική πραγματικότητα, εδώ, θεωρείται η συνισταμένη των συλλογικών και ατομικών βιωμάτων, των αντιλήψεων, παραστάσεων, αλλά και οραμάτων που διαπλάθονται από τις διαπλοκές, αλλά και τις συνεχείς αλληλοεπιδράσεις των προσώπων. Η κοινωνικότητα και ο εγωκεντρισμός φαίνεται να αποτελούν δύο από τα βασικά γνωρίσματα που τον ωθούν να ενδιαφέρεται για τον εαυτό του, να φροντίζει και να επιδιώκει την πραγματοποίηση των σκοπών του. Ωστόσο χωρίς να παύει να ζει κοινωνικά με τους γύρω του, αφού δεν είναι δυνατόν να υπάρχει ως μονάδα, αλλά ως πρόσωπο σε σχέση και κοινωνία με άλλα πρόσωπα.

Η ορθόδοξη Θεολογία συνδέει τον όρο κοινωνία με το πρόσωπο. Το πρόσωπο γίνεται ταυτόχρονα άτομο και κοινωνία. Αυτή η δυναμική του προσώπου δημιουργεί μια νέα ανθρωπολογία, που *«αποκαθιστά την ενότητα του ατόμου και της κοινωνίας, του ενός και των πολλών»*[9], γιατί λειτουργεί ανεξάρτητα από κανόνες δεοντολογίας και κοινωνικές συμβάσεις και θεσμούς. Ο άνθρωπος, επειδή σκέφτεται και ενεργεί αυτεξούσια, συγχρόνως, προβληματίζεται. Προκαλείται η ύπαρξή του και χρειάζεται να τοποθετηθεί υπεύθυνα και ελεύθερα απέναντι στον εαυτό του, τον κόσμο, το Θεό. Για το Χριστιανισμό, αυτός ο προβληματισμός είναι ηθικός και αποτελεί την πηγή της ηθικής ζωής του προσώπου. Κάθε ανθρώπινο πρόβλημα δεν είναι απλά κοινωνικό, εξαιτίας κοινωνικών αλληλεπιδράσεων και μετασχηματισμών των κοινωνικών δομών, αλλά βαθύτερα ηθικό, επειδή προέρχεται από τον τρόπο ύπαρξης του ανθρώπου. Έτσι, αντικείμενο της ηθικής του Χριστιανισμού γίνεται το ήθος του ανθρώπου. Ο τρόπος, δηλαδή, ύπαρξης του, ως δημιούργημα *«κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν»* του Θεού, με οντολογική αναφορά στον Τριαδικό Θεό, από τον οποίο λαμβάνει και το πρότυπο ύπαρξης και ζωής του, την αγάπη. Ο Θεός αγάπη εστί (Α΄ Ιω. 4,16).

Η αποκάλυψη του Θεού στην ιστορία επιτρέπει στον άνθρωπο να ανακαλύψει την αλήθεια μέσα από τον εαυτό του, να ανακαλέσει την αλήθεια της φύσεώς του και να δείξει τη σωστή σχέση του με τον κόσμο. Ο Χριστός, ως αληθινός Θεός και άνθρωπος, κατά την ορθόδοξη διδασκαλία, θεμελιώνει μια νέα ηθική, την ηθική του αληθινού ανθρώπου. Η Θεία Ευχαριστία, το μυστήριο της κοινωνίας των πιστών με το Θεό, αλλά και μεταξύ τους, ως Εκκλησία, αποκαθιστά την *«αμαυρωμένη εικόνα»*[10] του ανθρώπου, ενώ παράλληλα προβάλλει την αγάπη ως τη μοναδική δυνατότητα που εκφράζει αυτή την πραγματικότητα και αποτελεί το μοναδικό κανόνα του αυθεντικού ήθους. Ο πιστός, επειδή υπάρχει και ζει «εν

Χριστώ» λαμβάνει ευχαριστιακή υπόσταση και το ήθος του γίνεται ευχαριστιακό.

Για την Ορθοδοξία, το ανθρώπινο ήθος παύει να είναι ευχαριστιακό και εκκοσμικεύεται, όταν ο άνθρωπος αλλοτριώνεται, απολυτοποιεί το εγώ του, αρνείται τη συλλογικότητα και δε σέβεται την ετερότητα του προσώπου. Τότε το ήθος ερμηνεύεται ατομοκεντρικά, βασίζεται σε ηθικισμούς και τυπολογίες. Ένα τέτοιο ήθος, όμως, δεν μπορεί να νοηματοδοτήσει τις πτυχές του ανθρώπινου βίου στα πλαίσια της πολυπολιτισμικής κοινωνίας, γιατί με εσωστρέφειες, στείρες αντιπαλότητες με το διαφορετικό, άρνηση της παγκοσμιότητας και της αντικειμενικότητας της αλήθειας, δεν μπορεί να έχει προτάσεις ζωής και πολιτισμού, να δίνει αξία και περιεχόμενο στη ζωή του ανθρώπου της κάθε εποχής και να είναι σε θέση να μεταμορφώνει την εγκλωβισμένη στη φθορά και το θάνατο ανθρώπινη ύπαρξη σε κοινωνία ελευθερίας και αγάπης.

Συχνά τίθενται προβληματισμοί αναφορικά με τον σκοπό της ύπαρξης του ανθρώπου, την έννοια της αξιοπρέπειας και ελευθερίας του, την αποδοχή της διαφορετικότητάς του, τις αιτίες που οδηγούν σε αποφάσεις αυτοκαταστροφής και άρνησης της κοινωνικά οριοθετημένης ζωής του. Η εκούσια αποχή από την τροφή, θεωρητικά, τουλάχιστον, αποτελεί ένα από τα ατομικά δικαιώματα που πηγάζουν από την ελευθερία της ύπαρξής του. Όταν, όμως, έρχεται σε αντίθεση με την κοινωνικά αποδεκτή έννοια της ζωής και του θανάτου, δε θεωρείται ανθρώπινο δικαίωμα, αλλά πράξη παραβατική, που παρεκκλίνει από τον κανόνα, γιατί προκαλεί ανησυχία στις κοινωνικές δομές, αφού θεωρείται απειλή της κοινωνικής συνοχής και υπονόμηση της νομιμότητας και της τάξης. Όταν, όμως, ο άνθρωπος αποφασίζει να πεινάσει εκούσια, η πράξη του αυτή έχει τελεολογικό χαρακτήρα. Η πείνα δε λειτουργεί για τον εαυτό της, αλλά για μια ελπίδα[11], ελπίδα εσχατολογική για τον Χριστιανισμό και ελπίδα αποκατάστασης της κοινωνικής δικαιοσύνης, για τις κοινωνικές Επιστήμες.

Στην παρούσα μελέτη γίνεται μια προσπάθεια προσέγγισης του φαινομένου της εκούσιας άρνησης λήψης τροφής μέσα από τη θεώρηση των κοινωνικών Επιστημών σε συνδυασμό με τη χριστιανική διδασκαλία αναφορικά με τον εκκλησιαστικό θεσμό της, τη νηστεία. Επίσης επιχειρείται η σύνδεση της απεργίας πείνας με την αναγνώριση της σημασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της θέσης που κατέχουν στην ανθρώπινη ιστορία. Παρουσιάζεται η ιστορική αναδρομή της στον σύγχρονο κόσμο με ενδεικτικές αναφορές σε απεργιακές κινητοποιήσεις πείνας σε παγκόσμιο επίπεδο. Διερευνούνται τα κριτήρια με τα οποία η Θεολογία κρίνει την προσπάθεια του ανθρώπου να συνδέει τη ζωή του με την τροφή του και τέλος αποτιμάται θεολογικά η απεργία πείνας ως πολιτική πράξη βελτίωσης της ζωής του ανθρώπου μέσα από την ορθόδοξη προοπτική άνθρωπος - πρόσωπο. Τα συμπεράσματα που προκύπτουν βασίζονται σε ερμηνευτικές προσεγγίσεις

αγιογραφικών κειμένων σε συνδυασμό με τη μελέτη και παράθεση διαδικτυακών πηγών, καθώς και τη συμβολή της σχετικής αναγραφόμενης βιβλιογραφίας, που βρίσκεται στο τέλος της παρούσης μελέτης.

[Συνεχίζεται]

* Πρόκειται για αναθεωρημένη μορφή της διπλωματικής εργασίας που κατατέθηκε στο ΕΑΠ με επιβλέποντες τους κ. Νικόλαο Κόϊο και Θανάση Παπαθανασίου

[1]Βλ. Β. Τ. ΓΙΟΥΛΤΣΗ, *Εισαγωγή στη Γενική Κοινωνιολογία*. Θεσσαλονίκη 1987, σελ. 23.

[2]Βλ. Γ. Κ. ΒΛΑΧΟΥ, *Κοινωνιολογία των δικαιωμάτων του ανθρώπου*. Αθήνα 1979, σελ 152.

[3]Βλ. ΧΡ. ΓΙΑΝΝΑΡΑ, *Η απανθρωπία του δικαιώματος*. Αθήνα 1998, σελ. 28.

[4]Πρβλ. στο ίδιο, σελ. 34.

[5]Βλ. Ν. ΚΟΚΟΣΑΛΑΚΗ, «Ορθοδοξία και Οικονομία» στο π. Α. Αυγουστίδη κ.α., *Η Ορθοδοξία απέναντι σε θέματα της Εποχής μας*, Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών 2002, σσ. 246-247.

[6]Βλ. Γ. Κ. ΒΛΑΧΟΥ, *ό. π.*, σελ. 83.

[7]Πρβλ. ΑΝ. ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΥ, *Παγκοσμιότητα και Ορθοδοξία*. Αθήνα 2000, σελ.72.

[8]Πρβλ. στο ίδιο, σελ.75.

[9]Πρβλ. Γ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, *Ορθόδοξη Θεολογία και κοινωνική Ζωή*. Θεσσαλονίκη 1989, σελ. 60.

[10]Πρβλ. Γ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, *Χριστιανική Ηθική*. Θεσσαλονίκη 1991, σελ. 34.

[11]Πρβλ. ΑΠ. Β. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, *Μεταθρησκευτική ανθρωπολογία*. Αθήνα 2003, σελ.

161.

<http://bit.ly/1aQWe0P>